

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 349.2

Антон КОВИРЕВ

аспірант кафедри публічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Дмитра Яворницького, 19, Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0009-0006-9512-7013

DOI: 10.32782/LST/2024-3-1

Бібліографічний опис статті: Ковирев, А. (2024). Виконавче провадження у правозахисній системі України. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: 10.32782/LST/2024-3-1

ВИКОНАВЧЕ ПРОВАДЖЕННЯ У ПРАВОНАХИСНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Метою статті визначено встановлення сутності звернення стягнення на майно боржника як примусового заходу виконання рішення. З'ясовано, що належне виконання судових рішень відноситься до складових забезпечення верховенства права та законності в правозахисній системі будь-якої держави. Визначено, що виконавче провадження згідно із нормативними положеннями Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» дозволяє визначити, що на законодавчому рівні виокремлюється окрема стадія судового захисту та реалізації інших форм юрисдикційного захисту, що має здійснюватися на засадах: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності; 5) обов'язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями. Підкреслено, що належне виконання судового рішення та інших виконавчих документів є ознакою належності реалізації та захисту прав і свобод особи. Зроблено висновок про необхідність підтримки концепцію відносної самостійності виконавчого провадження, що обґрунтовує умовивід про формування окремого інституту права і з подальшою його трансформацією в окрему галузь права, що має комплексний та міжгалузевий характер та зміст. Визначено, що виходячи із практики Великої Палати Верховного Суду встановлюється, що право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорювання та спричиненим цими діями наслідкам. Зроблено висновок, що матеріали судової практики свідчать про те, що захист прав та інтересів особи має відповідати вимогам реальності, а не формальності, саме тому виконавче провадження має визнаватися частиною правозахисної системи держави.

Ключові слова: виконавче провадження, нормативно-правове регулювання, захист прав, оспорювання, судовий розгляд, стягнення.

Anton KOVYREV

Postgraduate Student at the Department of Public Law, Dnipro University of Technology, 19, Dmytra Yavornytskoho Ave., Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0009-0006-9512-7013

DOI: 10.32782/LST/2024-3-1

To cite this article: Kovyrev, A. (2024). Vykonavche provadzhennia u pravozakhysnii systemi Ukrainy [Executive proceedings in the human rights system of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: 10.32782/LST/2024-3-1

EXECUTIVE PROCEEDINGS IN THE HUMAN RIGHTS SYSTEM OF UKRAINE

The purpose of the article is to establish the essence of foreclosure on the debtor's property as a coercive measure to enforce the decision. It was found that the proper execution of court decisions is one of the components of ensuring the rule of law and legality in the human rights system of any state. It was determined that the executive proceedings in accordance with the normative provisions of the Law of Ukraine «On Bodies and Persons Carrying Out Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies» allow to determine that a separate stage of judicial protection and the implementation of other forms of jurisdictional protection is distinguished

at the legislative level, which must be carried out on the basis of: 1) rule of law; 2) legality; 3) independence; 4) fairness, impartiality and objectivity; 5) mandatory execution of decisions; 6) dispositivity; 7) transparency and openness of executive proceedings and their recording by technical means; 8) reasonableness of the terms of executive proceedings; 9) proportionality of enforcement measures and the volume of demands for decisions. It is emphasized that the proper execution of the court decision and other executive documents is a sign of the proper implementation and protection of the rights and freedoms of a person. A conclusion was made about the need to support the concept of relative independence of executive proceedings, which substantiates the conclusion about the formation of a separate institution of law and its subsequent transformation into a separate branch of law, which has a complex and interdisciplinary nature and content. It was determined that, based on the practice of the Grand Chamber of the Supreme Court, it is established that the right or interest must be protected by the court in a way that is effective, i.e., that corresponds to the content of the corresponding right or interest, the nature of its violation, non-recognition or challenge, and the consequences caused by these actions. It was concluded that the materials of court practice indicate that the protection of the rights and interests of a person must meet the requirements of reality, not formality, that is why executive proceedings must be recognized as part of the state's human rights protection system.

Key words: executive proceedings, normative and legal regulation, protection of rights, contestation, court proceedings, recovery.

Постановка проблеми. Належне виконання судових рішень відноситься до складових забезпечення верховенства права та законності в правозахисній системі будь-якої держави. Належне виконання судового рішення та інших виконавчих документів є ознакою належності реалізації та захисту прав і свобод особи.

Невиконання вимог, що є законними та обґрунтованими, у добровільному порядку вимагає пошуку ефективних шляхів забезпечити реальний захист прав та інтересів особи, в тому числі шляхом висунення вимоги до боржника у формі примусу задля забезпечення належного та реального виконання покладених на нього договірних чи позадоговірних зобов'язань.

Задля цього було створено систему органів примусового виконання, що функціонально у своїй діяльності мають сприяти належності реалізації обов'язку із відновлення порушеного права особи на виконавчого документу.

Отже, зазначене свідчить про актуальність здійснення наукового дослідження наукового завдання із встановлення сутності, місця та значення звернення стягнення на майно боржника у системі примусових заходів виконання рішення.

Стан наукової розробки проблеми пов'язується із використанням висновків, досягнутих у публікаціях таких вчених, як І.Я. Бабецька, С.С. Бичкова, М.В. Вінциславська, В.О. Гуреєв, П.П. Заворотько, І.І. Зеленкова, С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, М.Й. Штефан, С.В. Щербак, В.В. Яркв та ін.. Однак при цьому питання встановлення сутності звернення стягнення на майно боржника як примусовий захід виконання рішення не втрачає актуальності і має бути досліджено задля оптимізації системи захисту прав особи.

Метою статті є встановлення сутності звернення стягнення на майно боржника як примусового заходу виконання рішення.

Виклад основного матеріалу. Питання удосконалення системи примусових заходів, спрямованих на забезпечення виконання рішення суду чи іншого акту залишається актуальним в сучасних умовах, попри постійно триваючу роботу із її удосконалення.

В Україні система виконавчого провадження впродовж останніх десятиліть суттєво змінилась за своєю структурою. Так, у 1998 році в Україні функціонувала державна виконавча служба, що діяла на підставі нормативних вимог, що містились у Законі України «Про державну виконавчу службу» (Про державну виконавчу службу, 1998), що трансформувалась у системі приватних та державних виконавців, що діють на підставі Закону України від 02.06.2016 № 1403-VIII «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» (Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, 2016) та спеціального Закону України «Про виконавче провадження» (Про виконавче провадження, 2016).

Розуміння виконавчого провадження попри те, що воно існує відносно вже тривалий час, але при цьому не є однозначним. Ряд вчених визначають виконавче провадження як складову стадію правосуддя і відповідно визначають його як частину судової системи (Деякі аспекти правового механізму звернення стягнення на заставлене нерухоме майно, 2023); ряд вчених виділяють виконавче провадження цивільного, господарського чи адміністративного процесів (Гриджук, Олійник, 2002).

І.І. Зеленкова обґрунтовує, що розуміння виконавчого провадження має виходити із його

унікальної правової природи, що відмінною від судового розгляду, що визначає необхідність їх відмежування (Зеленкова, 2017: 25-26).

До підстав відокремлення судового позовного провадження від виконавчого провадження необхідно віднести реалізацією останнього поза межами першого. Тобто судові провадження закінчуються набуттям юридичної сили рішенням суду, і вже виконання судового рішення відбувається поза його межами. У часовому вимірі виконавче провадження відтак відбувається починаючи із моменту набрання рішенням суду юридичної (законної) сили і до його отримання заінтересованими особами у справі, тоді як виконавче провадження починається з моменту оформлення виконавчого документу, окрім справ, для яких встановлюється негайне виконання судових рішень, що зокрема, закріплюється ст. 367 Цивільного процесуального кодексу України (Цивільний процесуальний кодекс України, 2004; Ляшенко, 2012; Легеза, 2017).

Як окремий вид процесуальної діяльності розуміється здійснення виконавчого провадження В.В. Афанасьєвим (Афанасьєв, 1995). Продовжуючи думку В.В. Афанасьєва зазначимо, що попри перебування виконавчого провадження поза межами судового розгляду є наявним їх взаємозв'язок та наявними є механізми судового контролю, що застосовуються задля забезпечення ефективності належного виконання судового рішення. Так само виконання має забезпечуватись засобами адміністративного контролю.

Таким чином, в окремих випадках існує тісна взаємодія судового контролю та виконавчого провадження задля належності забезпечення захисту прав кредитора у договірних та позадоговірних зобов'язань (Сергієнко, 2015).

Проблематика дослідження сутності виконавчого провадження відноситься до актуальних тематик. Одним із перших комплексних дисертаційних досліджень, де предметом було визначено вивчення проблематики адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження в Україні, здійснена С.В. Щербак у 2002 році (Щербак, 2002). С.В. Щербак авторка дійшла висновку про те, що виконавче провадження є специфічним інститутом адміністративного процесу, виділяючи при цьому особливий предмет і метод правового регулювання виконавчих правовідносин. С.В. Щербак вважає, що виконавчі правовідносини – це врегульовані законом суспільні відносини, що виникають між органами і посадовими особами Державної виконавчої служби (яка на той

момент була єдиним органом, що здійснювала повноваження із забезпечення виконання судових рішень) та іншими суб'єктами виконавчого провадження з приводу примусової реалізації виконавчих документів. С.В. Щербак визначила, що методом правового регулювання виконавчих правовідносин є санкціонований примус, що полягає в обов'язку державного виконавця вчиняти лише санкціоновані державою виконавчі дії у визначеному законом порядку; при цьому виконавчі правовідносини виникають у зв'язку з невиконанням боржником своїх обов'язків в добровільному порядку, тоді держава фактично санкціонує, дозволяє застосовувати при примусовому виконанні рішення заходи примусового виконання, що чітко передбачені законодавством про виконавче провадження (Щербак, 2002).

Звернення уваги до нормативних положень Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» дозволяє визначити, що на законодавчому рівні виокремлюється окрема стадія судового захисту та реалізації інших форм юрисдикційного захисту, що має здійснюватись на засадах: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності; 5) обов'язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями (ст. 4) (Фурса, 2010).

Висновки. Таким чином, необхідно підтримати концепцію відносної самостійності виконавчого провадження, що дозволяє зробити висновок про формування окремого інституту права і з подальшою його трансформацією в окрему галузь права, що має комплексний та міжгалузевий характер та зміст (Фурса, 2010; Зеленкова, 2017).

При цьому Велика Палата Верховного Суду неодноразово звертала увагу на те, що право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорювання та спричиненим цими діями наслідкам. Зокрема, такі висновки обґрунтовані у Постанові Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі №338/180/17 (Постанова Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі №338/180/17, 2017), від

11 вересня 2018 року у справі № 905/1926/16 (Постанова Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі № 905/1926/16, 2016), від 30 січня 2019 року у справі №569/17272/15-ц (Постанова Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі №569/17272/15-ц, 2015), від 19 травня 2020 року у справі №916/1608/18 (Постанова Верховного

Суду від 19 травня 2020 року у справі №916/1608/18, 2018).

Таким чином, матеріали судової практики свідчать про те, що захист прав та інтересів особи має відповідати вимогам реальності, а не формальності, саме тому виконавче провадження має визнаватися частиною правозахисної системи держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державну виконавчу службу: Закон України від 24 березня 1998 року № 202/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202/98-вр#Text> (втратив чинність).
2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>
3. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року № 1404-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
4. Деякі аспекти правового механізму звернення стягнення на заставлене нерухоме майно. URL: <http://www.viche.info/journal/3810/>
5. Гридчук Д. М., Олійник В. О. Застави як спосіб забезпечення виконання зобов'язань. К.: Оріони, 2002. 324 с.
6. Зеленкова І. І. Процедура звернення стягнення на майно боржника у виконавчому процесі: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Івано-Франківськ, Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького, 2017. 195 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
8. Ляшенко Р. О. Субсидіарна та солідарна відповідальність за Цивільним кодексом України та її реалізація у виконавчому провадженні: проблеми практики та необхідність законодавчої регламентації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. №10. С. 130–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmj_2012_10_22 С. 132.
9. Легеза Ю. О. Сутність та види адміністративних проваджень у сфері використання природних ресурсів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 2. С. 83–86
10. Афанасьєв В. В. Організаційно–правові проблеми виконавчого провадження в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеню канд. юр. наук: спец. 12.00.11 «Судова влада, прокурорський нагляд, організація правоохоронної діяльності, адвокатура». Х.: Нац. юр. акад. України ім. Я.Мудрого, 1995. 14 с.
11. Сергієнко Н. А. Взаємодія судів з органами державної виконавчої служби при виконанні судових рішень у цивільних справах в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеню канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право; цивільний процес; сімейне права; міжнародне приватне право». К., 2015. 18 с.
12. Щербак С. В. Адміністративно–правове регулювання виконавчого провадження в Україні: автореф. на здобуття наук. ступеню канд. юр. наук: спец.: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». К., 2002. 17 с.
13. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1403-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text>
14. Фурса С. Я. Становлення та розвиток нових процесуальних галузей в Україні. Проблеми процесуальної науки: історія і сучасність: зб. наук. праць II Міжн. наук.–практ. конференції. Київ, 2010. С. 37.
15. Постанова Верховного Суду від 5 червня 2018 року у справі №338/180/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74963905>
16. Постанова Верховного Суду від 11 вересня 2018 року у справі № 905/1926/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76381805>
17. Постанова Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі №569/17272/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80116150>
18. Постанова Верховного Суду від 19 травня 2020 року у справі №916/1608/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89819917>

REFERENCES:

1. Pro derzhavnu vykonavchu sluzhbu [On the state executive service]: Zakon Ukrainy vid 24 bereznia 1998 roku № 202/98-VR. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/202/98-vr#Text> (vtratyv chynnist). [in Ukrainian].
2. Pro orhany ta osib, yaki zdiisniuiut prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv [On bodies and persons who carry out enforcement of court decisions and decisions of other bodies]: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1403-VIII. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> [in Ukrainian].
3. Pro vykonavche provadzhennia [On executive proceedings]: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku № 1404-VIII Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> [in Ukrainian].
4. Deiaki aspekty pravovoho mekhanizmu zvernennia stiahnennia na zastavlene nerukhome maino [Some aspects of the legal mechanism of foreclosure on pledged real estate]. Retrieved from: <http://www.viche.info/journal/3810/> [in Ukrainian].
5. Hrydzhuk, D. M., Oliinyk, V. O. (2002). Zastavy yak sposib zabezpechennia vykonannia zoboviazan [Pledges as a way of ensuring the fulfillment of obligations]. K.: Oriony, 2002. 324 s. [in Ukrainian].
6. Zelenkova, I. I. (2017). Protsedura zvernennia stiahnennia na maino borzhnyka u vykonavchomu protsesi [The procedure for foreclosure on the debtor's property in the execution process]: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.03 – tsyvilne pravo i tsyvilnyi protses; simeine pravo; mizhnarodne pryvatne pravo. Ivano-Frankivsk, Ivano-Frankivskiyi universytet prava imeni Korolia Danyla Halytskoho. 195 s. [in Ukrainian].
7. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (2004) [Civil Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 18 bereznia 2004 roku № 1618-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> [in Ukrainian].
8. Liashenko, R. O. (2012). Subsidiarna ta solidarna vidpovidalnist za Tsyvilnym kodeksom Ukrainy ta yii realizatsiia u vykonavchomu provadzhenni: problemy praktyky ta neobkhdnist zakonodavchoi rehlamentatsii [Subsidiary and joint liability under the Civil Code of Ukraine and its implementation in executive proceedings: practical problems and the need for legislative regulation]. Biuletен Ministerstva yustytstii Ukrainy. №10. S. 130–133. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2012_10_22 S. 132. [in Ukrainian].
9. Leheza, Yu. O. (2017). Sutnist ta vydy administratyvnykh provadzen u sferi vykorystannia pryrodnykh resursiv [The essence and types of administrative proceedings in the field of use of natural resources]. Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. № 2. S. 83–86 [in Ukrainian].
10. Afanasiev, V. V. (1995). Orhanizatsiino–pravovi problemy vykonavchoho provadzhennia v Ukraini [Organizational and legal problems of executive proceedings in Ukraine]: avtoref. na zdobuttia nauk. stupeniu kand. jur. nauk: spets. 12.00.11 «Sudova vlada, prokurorskyi nahliad, orhanizatsiia pravookhoronnoi diialnosti, advokatura». Kh.: Nats. jur. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho, 1995. 14 s. [in Ukrainian].
11. Serhiienko, N. A. (2015). Vzaiemodiia sudiv z orhanamy derzhavnoi vykonavchoi sluzhby pry vykonanni sudovykh rishen u tsyvilnykh sprav v Ukraini [Interaction of courts with bodies of the state executive service in the execution of court decisions in civil cases in Ukraine]: avtoref. na zdobuttia nauk. stupeniu kand. jur. nauk: spets. 12.00.03 «Tsyvilne pravo; tsyvilnyi protses; simeine pravo; mizhnarodne pryvatne pravo». K. 18 s. [in Ukrainian].
12. Shcherbak, S. V. (2002). Administratyvno–pravove rehuliuвання vykonavchoho provadzhennia v Ukraini [Administrative and legal regulation of executive proceedings in Ukraine]: avtoref. na zdobuttia nauk. stupeniu kand. jur. nauk: spets.: 12.00.07 «Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo». K. 17 s. [in Ukrainian].
13. Pro orhany ta osib, yaki zdiisniuiut prymusove vykonannia sudovykh rishen i rishen inshykh orhaniv [On bodies and persons carrying out enforcement of court decisions and decisions of other bodies]: Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku № 1403-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> [in Ukrainian].
14. Fursa, S. Ia. (2010). Stanovlennia ta rozvytok novykh protsesualnykh haluzei v Ukraini [Formation and development of new procedural industries in Ukraine. Problems of procedural science: history and modernity]. Problemy protsesualnoi nauky: istoriia i suchasnist: zb. nauk. prats II Mizhn. nauk.–prakt. konferentsii. Kyiv. S.37. [in Ukrainian].
15. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 5 chervnia 2018 roku u spravi №338/180/17 [Resolution of the Supreme Court of June 5, 2018 in case No. 338/180/17]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74963905> [in Ukrainian].
16. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 11 veresnia 2018 roku u spravi № 905/1926/16 [Resolution of the Supreme Court dated September 11, 2018 in case No. 905/1926/16]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76381805> [in Ukrainian].

17. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 30 sichnia 2019 roku u spravi №569/17272/15-ts [Resolution of the Supreme Court dated January 30, 2019 in case No. 569/17272/15-ts]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80116150> [in Ukrainian].

18. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 19 travnia 2020 roku u spravi №916/1608/18 [Resolution of the Supreme Court dated May 19, 2020 in case No. 916/1608/18]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89819917> [in Ukrainian].